

Tina Kogovšek

ur. Niko Toš, Ivan Bernik: Demokracija v Sloveniji – prvo desetletje.
Ljubljana: Založba FDV, IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja,
zbirka Dokumenti SJM, 2002
264 strani (ISBN 961-235-094-9), 4.200 SIT

Demokratizacija v Sloveniji je skupek študij, ki po nekaj več kot desetletju od začetka procesa demokratizacije in osamosvojitve Slovenije poskušajo narediti neke vrste evalvacijo dosedanjega poteka tega procesa in njegovih rezultatov v Sloveniji.

Urednika, priznana profesorja in raziskovalca s Fakultete za družbene vede (FDV) v Ljubljani, Niko Toš in Ivan Bernik, zbornik postavita v kontekst modernih socioloških in politoloških teorij ter empiričnih raziskav demokracije, še posebej pa demokratizacije v postsocialističnih tranzicijskih družbah. Ob prvih negotovih korakih demokracije v teh družbah je večina družboslovcev poudarjala kompleksnost, dolgotrajnost in nepredvidljivost teh sprememb in izražala precejšnjo mero dvoma v uspešnost tega procesa. Relativna uspešnost in hitrost demokratizacije v večini teh družb je tovrstna predvidevanja omajala in pozornost raziskovanja usmerila k natančnejšemu raziskovanju njenih posameznih vidikov v posameznih družbah in razkrivanju dejavnikov, ki so pripomogli k njenemu uspehu. Ta premik v raziskovalni praksi odražajo tudi poglavja v tem zborniku. Avtorji (vsi raziskovalci in/ali profesorji s FDV) tako poskušajo skozi različne teoretske in/ali primerjalno raziskovalne perspektive osvetliti posamezne vidike prehoda v demokracijo v Sloveniji, pa tudi njegove posebnosti v primerjavi z nekaterimi drugimi tranzicijskimi deželami.

Glavni vir podatkov, na katerih poglavja temeljijo, je mednarodna raziskava *Demokratizacija v srednje- in vzhodnoevropskih državah* (pri nas jo je izvedel Center za raziskovanje javnega mnenja FDV), nekateri avtorji pa ga dopolnjujejo tudi z drugimi mednarodnimi viri. Teksti se opirajo tako na ti. »mehke« (stališča, vrednote, ekspertne ocene ipd.) kot na (v manjši meri) »trde« (bruto družbeni proizvod ipd.) podatke. Zborniku so dodani tudi povzetki poglavij v anngleščini, izbor novejšje literature o postsocialističnih spremembah z nemškega govornega področja, ter predstavitev zgoraj omenjene raziskave (osnovni podatki o raziskavi, frekvenčne porazdelitve). Posamezna poglavja zbornika pokrivajo vsebinsko zelo različne teme, od, recimo temu, splošnejših, kot sta mednarodnoprimerjalna študija različnih indikatorjev demokracije M. Tomšiča ter študija sprememb v vrednotnih orientacijah I. Bernika in B. Malnar, do bolj specifičnih, od tranzicije v Sloveniji v (od demokratizacije neločljivem) kontekstu osamosvojitve (V. Miheljak in N. Toš), različnih razsežnosti politične participacije (M. Makarovič), elit v tranziciji (A. Kramberger) do preučevanja identitet (M. Hafner-Fink) in poudarkov na bolj neugodnih učinkih demokratizacijskih procesov (I. Bernik in S. Uhan, J. Štebe). Kljub precejšnji tematski raznolikosti poglavij pa vendarle lahko povzamemo glavno ugotovitev, ki se kot rdeča nit vije skozi, namreč da se je tudi v Sloveniji demokracija, vsaj v večini pomembnih razsežnosti, uveljavila relativno hitro in uspešno, v mednarodno primerjalni perspektivi pa Slovenijo lahko najdemo v skupini držav, ki so ta preizkus prestale oziroma prestajajo najuspešneje.

Ena od zanimivejših ugotovitev je, denimo, da tranzicija ni bila relativno hitra in uspešna le na manifestni ravni (npr. udeležba na volitvah ipd.), ampak tudi na vrednotnem področju, ki naj bi bil po mnenju marsikaterega raziskovalca precej trši oreh. Tako na primer I. Bernik in B. Malnar analizirata gibanje ti. egalitarnega sindroma v pred- in post-tranzicijskem obdobju, rezultati analize pa kažejo, da je bila njegova razširjenost ter spreminjanje, tako na splošno kot v različnih družbenih slojih ter v vseh obdobjih, precej kompleksnejši pojav kot se zdi na prvi pogled in kot kažejo mnogi bolj ali manj zdravorazumski ter relativno poenostavljeni razmisleki v medijih. Podatki tudi kažejo na hitro prilagoditev večine prebivalstva na novi politični in eko-

nomski sistem in da so se vrednotne usmeritve v tranzicijskem času izkazale za bolj fleksibilne in spremenljive, kot je predvidevala teorija, da pa po drugi strani obstajajo tudi razlike v stopnji prilagoditve v različnih družbenih slojih.

Kot je bilo že omenjeno, kar nekaj avtorjev v razpravi uporabi mednarodno primerjalni pristop, kar nedvomno obogati interpretativno bazo pričujočega zbornika. Koliko je Slovenija uspešna v tranzicijskih procesih, je možno zares dobro presoditi le v primerjavi s temi procesi v drugih tranzicijskih družbah. Bi pa vendarle veljalo z nekaj (povsem dobronamerne) kritične note omeniti, da vsaj v nekaterih (sicer teoretsko trdno podkovanih) poglavjih (M. Tomšič, M. Makarovič) nekoliko umanjka bolj poglobljen metodološki komentar. Gre za to, da so mednarodno primerjalne študije (tudi v metodološkem smislu izjemno zahteven projekt, v katerem lahko veljavnost izsledkov bistveno ogrozi cela vrsta dejavnikov. Avtorja v svojih poglavjih do določene mere ovrednotita uporabljene mednarodne baze podatkov, vendar pa ni povsem jasno razvidno, koliko so ti podatki zares primerljivi in zanesljivi. Nenaavadno je tudi, da, na primer, M. Tomšič v interpretaciji uporabi empirične podatke, kot jo sam označi, ugledne organizacije *Freedom House*, v zaključnem delu poglavja pa v teh podatkih najde vrsto pomanjkljivosti ter pride do nekaterih sklepnih ugotovitev, ki so v nasprotju s prikazanimi podatki (nekaj podobnega »se zgodi« tudi M. Makaroviču). Podatki tako kažejo na relativno dobro stanje demokracije v Sloveniji (npr., visoka stopnja političnih pravic in državljskih svoboščin, precejšnja svoboda medijev, relativno visoka stopnja podpore demokraciji) v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami, v nekaterih primerih pa celo glede na razvite zahodne demokracije. Hkrati pa se mnoge ocene demokratičnosti po Tomšičevem mnenju ne ujemajo z dejanskim stanjem. Avtor prizna, da je slednja ugotovitev rezultat njegove subjektivne presoje (do katere ima seveda pravico in ki je gotovo informirana), vendar čemu potem sploh uporabiti podatke, ki te interpretacije ne podpirajo?

V nekaterih primerih rahlo zmoti tudi nekoliko pomanjkljiva urejenost tabel in slik (npr. angleški izrazi, nejasnost, kaj številke v tabeli/na sliki predstavljajo, umanjkanje legende), ki se je očitno izmuznila v končni redakciji tekstov.

Demokracija v Sloveniji prinaša relevanten in zanimiv prerez razmišljanj slovenskih družboslovcev o različnih vidikih demokratizacije v Sloveniji, podkrepljen tako s teoretično utemeljenim razmislekom kot s kakovostnimi empiričnimi podatki. Je dokument, ki, čeprav ne izčrpano, pa vendarle dovolj široko in poglobljeno, pojasni nekatere bistvene vidike demokracije kot sistema in njihovo uveljavljanje v slovenskem prostoru v kontekstu širših družbenih, političnih in ekonomskih sprememb (razpad Jugoslavije, osamosvojitve, približevanje Evropski uniji itd.).

Franc Trček

Pierre Bourdieu: Praktični čut. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2002 (1./2. zvezek) 249/287 strani (ISBN 961-6262-35-1/961-6262-38-6), 5.000 SIT

prevod Jelka Kernev Štrajn, spremna beseda Darko Štrajn

V trinajstem letniku zbirke Studia Humanitatis smo dobili v prevodu prvo od ključnejših del vodilnega francoskega sociologa zadnje četrtine prejšnjega stoletja Pierra Bourdieuja. Gre za delo, ki je bilo v izvorniku objavljeno v avtorjevem konceptualno-teoretično najbolj plodnem obdobju prehoda iz sedemdesetih v osemdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je ob Praktičnem čutu (*Le sens pratique*, 1980) Bourdieu izdal še *Distinkcije* (*La Distinction*, 1979) in *Vprašanja sociologije*